Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ★ ШИНАРА, 17 ЯНВАРЬ, 1989 ШУ. ★ № 7 (7666). ★ Мах 3 кеп.

ПРОПАГАНДИСТИЙ КУРСАШ

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политически просвещене ЦIагIа шоай болх чакхбаьккхаб КПСС горкомий, райкомий пропагандистий районни семинарий секцей кулгалхой республикански курсаша.

Укхаза къаьстта теркам тIабахийтабар политически дешара система Iомаеча керттерча курсий темаш Iомаяра йолча методикашта. Царна юкъе яр «КПСС — общество революционни кердаяккхара кулгалду низ». «Экономикана доал дара керда система», «Къамашта юкъера бувзамаш, интернациональнии патриотически кхетамлулга дегIаккхувлара актуальни проблемаш», «Къахьегамхой Iилман-материалистически сакхетам хьахилйтара проблемаш яхараш а иштта кхыяраш а. Цу курсех секцешка йийшар «Парти — советски халкъа политически авангард», «КПСС — дийна йола дегIауха организм», «Партийни гIишлошъяра ленински принципаш дегIаккхувлар», «Экономикана доал дара радикальни реформа: хиланза даргдоацари юкъара концепций», «Предприяти — экономика керттера звено, доал дара перестройка дIайолалуш йола пункт», «Социализми къаман доши» яха а кхыйола а лекцеш.

Курсашка хинначарна иштта йийшар «Нохчийи гIалгIайи халкъий къамий пачхахьалкхал дегIаккхувлар», «ХIанзарча ханара этапе латта дунен халкъашта юкъера хьал», «Политически дешара логически аспекташ», «Пропагандистий районни семинарий секцей балха тIа перестройка ярах», «КПСС XXVII съезд, XIX Ерригсоюзни партийни конференци — парте идеологически балха вахарца социальни практикаца бола бувзам чIоагIбарах» яха лекцеш а.

Курсашка чакхъяьхар практически занятеш, хьакхаьчача кердача литературах йола информаци яьй. Курсий болх чакхбоалаш хилар «Нохч-ГIалгIай АССР социально - экономически даькъе дегIайоалаяр» яхача темагIа дола «Герга встол». Цига къамаьлаш дир НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела, республика Госплана председатела А. А. Мальсагова, НГIАССР унахцIено лораяра министра заместитела В. П. Лукаша.

Курсашка къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома идеологически отдела заведующе заместитела Л. П. Кизиловас.

ПАРТЕГА, СОВЕТСКИ ХАЛКЪАГА

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Кхайкарал

ТIаийцад 1989 шера 10 январе КПСС ЦК Пленуме

Деза новкъостий!

СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоацача сессе решенешка хьежжа 1989 шера марте хургда СССР халкъа депутаташ харжара дола хоржамаш.

Халкъа лоIамагIа вIаштIехьйоаккхаргья халкъа депутатий съезд, старт луртья пачхахьалкхен органий кердача системана, дIайолаергья политически реформа чакхъяккхара керттерча идея юхьиг: дерригa Iаьдал — Советашта. Из хургья советски общество революционни кердаяккхара наькъа тIара йоккха белгало.

Хоржамашта накъайодаш КПСС Центральни Комитето динза даргдоацаш лерхI перестройка хьалхарча шерий итогаш елген парте политика гаргарча хана лаьрхIа дола керттера лостамаш халкъа хьалхашка оттаделген.

Цу шерашка бокъонца долаш дола хIама хинна дIаэттад мехка вахаре чIоагIIа гола тохалга, экономике, политике, духовни сфере сеца лаьттача гIулакхашкара — унахцIена низаш юхадийндаларгахьа, кортамукъа дахаргахьа, гIожача догмай есаралах кIалхара яьха а юха революционни ленински чулоацамга яьккха а социалистически идея ше кердаяккхаргахьа гола тохалга. Из голатохалга дIадола а даь цунна кертеэттар парти 1985 шера апреле.

Эргалонаш яра низ бола импульс елар КПСС XXVII съездо. Бакъдолчоа майрра бIара а хьожаш, парте критически маIан деш кхетадир мехка этта хьал, перестройка бIарчча программа, практически де дезача гIулакхий стратегии тактикеи кийчйир. Цо дIакхайкаяь идеяш халкъа дагадараши цо догдоахараши хьахьокхаш яр, цо уж чIоагIIа хьал а лаьцар.

Тамаш я цхьа саг коравоагIе обществера атмосфера мишта хувцаенналга хоаца луш. Наха хьалхьоаю перестройка, перестройка хьалгIовттабу нах. Массе а моттигашка гуччахьа а чIоагIIа хьашт доалаш а дувцаш да дагалаттари гIулакх мишта тоаде дезеи. Инертностан социальни апатенен метта хьатIайоагIа граждански активность, инициатива, майрра хIама лохаш хилар.

Доккхий хувцамаш хулаш а дIадаржаш а латт экономике. Вахара юкъейоагIаш латт хозрасчети самофинансировании, кооперации аренден, социалистически доалахьен дукха тайп-тайпара формаш. Цу дерриганеша хьалхьоаю къахьегамхой маькарал, шоаш дай хилара уйла. Цхьабакъда, иллюзешта караваха йиш яц: де лаьрхIари де дезари гаьнна а даьннадац. Амма дикача оагIорахьа хинна хувцамаш гуш да. Къаман дохода а къахьегама овсарлен а хьокхамаш тоаденнад. ДукхагIа хулаш йоагIа кхачан продукташ, товараш, деш дола гIулакхаш. Мехка халкъа боахам кхы а нийсагIа социальни лостамга боалаш латт. Из дерригa бахьан долаш — кризисага долхалга соцадаьд, белгалъяьннай дегIаахара признакаш.

Сево гаранти лу перестройка толама, из юхаластаргйоацаш хулийт? Парти тешаш я: перестройка толаме хургья алхха цун керттера действующи вар саг хинна дIаэттача. Цунна эшаш я-кх демократизаци, из кIоаргъяра XIX Ерригсоюзни партконференце решенега хьежжа чакхйоаккхаш йола политически реформа а йолаш.

Из дIайолаяьй парте шийгара, обществa политически авангард хиларах тарра ший функцеш кхы а нийсагIа белгалъярца, бехктокхама лакхбарцен ше-ше цIекъярцей, партийностен нравственностен принципаш лелаяра доагIар коммунисташкара чIоагIагIа хьадехарца. Партийни аппарате реорганизаци елга чанхдаьккхад, динка кIезигъяьй из. Кулгалдара юкъеI оагIа керда низаш.

Кердаяьккхача общество болх беш кердаяьккха Коммунистически парти хила еза — иштта я перестройка логика. Карарча боахама гIулакхий Iоткъама кIалхара а йоалаш, партега таро кхоач социализма, чурчен арахьарчен политика актуальни проблемаш кийчъяра, наха юкъе беча политически, организаторски, идеологически балха низ тIабербабе.

ХIара советски сага хьаькъалан уйланен тIаерзаяь йолча перестройка вIалла ца хиннача тайпара хьалхьоадаьд халкъа духовни вахар. Вай дерригаш а перестройка уйла чуесса да. Вай дерригаш а дукхагIча даькъе кхыдараш а хинна дIаэттад, кердача тайпара хьеж вай дIадахачунга, хIанзарчунга, кхоаненга, кхыча тайпара гу вайна де дезараши уж кхоачашдара наькъаши. Реформа еш латт образоване, нийслуш доагIа Iилма, дIаьхегIа сийрдагIа хулаш доагIа культурни вахар. Холуш дегIаеннай кепайоазон выступленей, телевизионни программай, радиопередачай общественни резонанс. Гласноста, тайптайпарча уйлай шерра трибуна хинна дIаэттай уж.

Перестройка еча хана йIаьхегIа хулаш йоагIа болхлой класса, ахархой, интеллигенце союз, дегIайоагIа общественни организацейи боламийи влияни. Демократизаце процессо нIоаргагIа караерзаю къамашта юкъера отношенеш а, укхаза хьаIайина проблемаш къоастаяра дола хьалаш хьаду, керда чулоацамца хьалъю— Октябро хьакхайкаяь СССР дерригача къамийи народностийи, царех хIаране а берригача мехка а овлангарча хьашташка хьежжа йола, союз.

Советски общества чурча вахаре хулаш дола кIоарга хувцамаш дIадаха йиш йоацаш дувзаденна да шоай характерга диллача вай арахьарча политике а революционни долча хувцамашца. Практически гIулакхашка чIоагIлуш йоагIа керда политически уйлаш дунен халкъашта юкъера чоалханегIа йола проблемаш конструктивно къоастаяра кIийле хинна дIаэттай. ХьалххагIе а харцахьара уйла чIоагIъяланза волча сага гуш да, советски инициативаш бахьан долаш дуне кхерамзлегIа хулаш доагIилга, моастагIалеи ца тешамеи метта тешами цхьана гIулакхаш леладелгеи дIаотташ латтилга.

Апрелал тIехьагIарча опыто харцде йиш а йоацаш хьахьокх: перестройка ше цаI мара боаца никъ болга. Кхы тайпара никъ болаш дац вай. ХIаьта вай цу наькъагIа чIаггIа гIа боахаш гIа а гIоргда, эшар творчески лохаш, эргалоний йокхий планаш тIатеIIа кхоачашъеш, сихагIа хьалшхашкахьа дIадолхаш.

Из никъ хила йиш йий чоалхане боацаш? Хила йиш яц,къаьстта юххьанца. Парте кхетаду кердалон процесс чоалханен вIашдухьаленаш йолаши хилар, перестройка хьакхелла, общества догдаьхар дизза кхоачашдеш ца хилар. Цхьайолча участкашка, цу даькъе социальни сфере а латтачара меттахьа ца доалаш да гIулакх. Еш йолча реформаша цхьайолча хана баьсса го боах. Цунна бола бехктокхам шийна тIера баккхац парте. Цо дика кхетаду этта хьал, цунна гу перестройка юхатетташ мелдар. Халонаши духьаленаши эша а еш, КПСС-о доагIар дукхагIа хьадех эггара хьалха шийгара, коммунисташкара.

Вай халкъа оамал яц, сигалара Iочукхоссаргда, яхаш хьежаш. Перестройке хила йиш яц хIама хьадеш боаца, гIулакхаца хьашт доаца а дакъа ца лоаца а нах. Юкъара де дезараш вайна кхоачашде могаргда духхьал дерригa низаш вIашагIтохарца. Перестройка — вай кхел, историе вайна лу аьттув, хIаьта из карара балийта йиш а яц.

Хоржамашта хьалхара ший программа дIакхайкаеш парте тешам лу берригача советски наха, из дIахо йодача хана а лорзагIа ца йоалаш перестройка наькъагIа гIорг хилара, дерригa низаш, коллективни уйлеи коллективни лоIами вай общество революционни кердаяккхара юкъе а хьош. Парте догдоах белгалъяь планаш кхоачашъяра юкъе вайх хIаране хьнаре дакъалацарга.

Новкъостий харжархой!

Перестройка идея ше сага е езача йоаккхонца хьахинна а цо хьалхайоаккхаш а я. Советски наьха хьал-таро а вахар а тоадар — КПСС ерригача социально-экономически политика тIум я. Партена гарга а да, цо кхетадеш а да кхоачашданза даргдоаца наьха хьашташ, цо тIатеIIа болх бу гарггарча шерашка а тIехь советски нах дикагIа бахийтар духьа.

Фуд укхаза вай хьалхарча аргIагIа де дезар? Из эггара хьалха эггара ирагIа йола кхачан проблема къоастаяр. Партес из проблема ювз юртара къахьегамхо лаьттан визза да варца, городан юртан юкъера нийсхо меттаоттаярца, юрта социальни эргалонаш ярца. ХIанзара аграрни политика кхоачашъяра наькъаш дувцаргда хургйолча КПСС ЦК Пленумо. Вай лерхIачох, деш долча гIулакхаша аьттув лургба кхача лоаттабара даькъера наьха хьашташ сихагIа кхоачашде.

Нах хьежаш ба прилавкаш тIа дика промышленни товараш ма эшша дукха хиларга. Парте декхар оттадаьд уж дикка дукхагIа арахеца. Доккха рузкъа дIахьожаду яйгача промышленноста модернизаци яра. Духхьал наьха хьашташ кхоачашдара болх беш хургда индустре дерригa доакъош, цу юкъе оборонни предприятеш а йолаш, царех цхьаяраш граждански гIулакхаш дара тIаерзаеш я. Цу балха тIаозаш я доазол арахьарча мехкий организацеши фирмаши, лакха дикал йола товараш хьадара царца цхьана предприятеш вIашагIйохкаш я.

Партена ховш да мел ира латт вай мехка наха чуIе фусамаш хилийтара дош, мел садуъ цо дуккхача дезалий, къаьстта къонабарий а долаш. Цудухьа партес мел эшар дергда оттадаь декхар — 2000 шу хьатIакхоаччаш хIара дезал къаьсттача квартираца е шоай доалахьарча цIенца Iалашбар — кхоачашдар духьа. ХьатIайоагIа пятилетка чакхйоаллаш хIара шера хула новосельеш цкъан ахази алсамъяргья, керда квартираш наха дIаялара боарам 3 миллионага дIакхоачаргба. Из дара ерригача таронех пайда эцаргба — паччахьалкхено гIишлош хьалъярах, предприятеша, колхозаша, совхозаша цига дакъа лацарах, кооперативнии индивидуальнии хьисапе фусамаш хьалъелга дегIадоаладарах, цу гIулакхаца хьашт долаш болча наха, къаьстта къонабараш а болаш, шоай лоIамагIа къахьегарах.

Обществера хьал дика хилар хьахьокха белгало — къоанал вахара таро йолаш хилар. Дуккхача шерашка цIена болх бачул тIехьагIа, салаIа бокъо яьккхача наха дикагIдола хьалаш хьадара аьттув лургба хIанз кийчдеча пенсеех долча Законо. ЛаьрхIа да цар боарамаш хоалуш айде, болхлошта, гIулакхерча наха, колхозхошта цаI йола пенсионни Iалашо е, цун ерригa система эргаяьккха тоае.

Вайх хIаранена кхоаччара а деза а дар ер дешаш: цIа, дезал, бераш. Вай лерхIачох, чIоагIбала беза обществагара дезала бола теркам, дезала барт чIоагIбара, берашта кхетам балара цо ю йоакхо. ДIахо шердергда вай берашта ду новкъостал — йоккхагIа хиннай кIезига таро йолча дезалашта лу пособеш, алапи а луш, кхалнаха-ноаношта берашка хьажа йиш хулийта отпуск, дезалашта лаьрхIача берий цIеной сеть хьаьй.

Советски наьха унахцIенон йоакхо еш, парте йоккха решенеш тIанийцай бахача наха медицински Iалашо елга овлангара денз тоадара, уж кхоачашъярга из хьеж ший программни декхарех цхьанега санна.

КПСС-о кхетаду советски нах экологически хьал ирдаларца дувзаденна садуаш хилар, бокъонца теркам тIабохийт цу даькъе этта чоалхане проблемаш къоастаяра. Кйнчъе[illegible] тонахьара хьал унахцIена дерзадара, лорадара, Iаламах лерттIа пайда эцара тIаерзаяь программа.

Ховш ма хиллара, социальни политика чIоагIIа лард — эффективни экономика я. Вай экономика бувйоалаш йоагIа рузкъа доадеча валови наькъах, дукхагIа сагагахьа дIаерзаш йоагIа из. Январь бетта денз производственни доакъой ерригa предприятеш йиззача боахама расчетагеи шоаш-шоашта финансировани ярген яьннай. Боахама механизм лертIача яккхар дIахододаш да. Чакхдоаккхаш да производства средстваш оптови наькъагIа яхарга довлар, эргайоалаш латт планировани, финансировани, кредитовани.

Дале а, хIанз а экономика кердача тайпара болх бе йолаеннаяц. Наха хIанз а зелац цун перестройках хьахиннараш. Де дезаш кхы а дукха да. Партега укхаза де дезачун хьдда план я: Iилма-технически прогресс сихъяр, радикальни - экономически реформа, наха дIакхоачар духхьал цар беча балха эффективностахеи дикалахи тийша хилар.

ЛеррагIа реформай наькъагIа йодаш, экономически инструментех группови эгоистичнии — хьашташта — пайда эцар, наха зене а долаш, къахьегамхой кхычун гIулакх лерттIа леладе ца харахи цун кхоачамбоацарехи мах текха безача а оттоеш, маьхаши цIена пайдеи айбе гIеотара тешшаме новкъарленаш оттаяр динза даргдоацаш хет партена.

ХIаьта социальни политика, экономика бокъонца пайдане а хинна дIаоттаргья, производственни йоаца затраташ яра рузкъа доадара, къоалаш дара, халкъа ресурсаш дIа-хьа тувсара зе а деш боахам лелабара духьал тIатеIIа къовсам вай оттабича. ХIара сом къахьийга даьккха хила деза. ХIара саг, хIара коллектив, ерригa общество санна, болх баь даьккхача рузкъах яха еза. Доккхий гIулакхаш, дикалгахьа йола реформаш хIара сага боккхача бехктокхамца, хьаькъалерча дисциплинаца, гIулакх творчески хьисапе леладарца хьаллаца еза.

Парте ший таро мел яр дергда хьнаре социальни программа — халкъа боахам качественно кердабаккхара а дегIабоалабара а кIийлен тIа советски наьха хьал-таро лакхъяра программа — кхоачашъяра. Цо ший мел бола низ тIабохийтаргба советски экономика динамизми новаторствои йолаш хургйолаш, Iилма-технически прогресс дикка сихлургйолаш, общественни производства эффективность лакхлургйолаш.

Новкъостий!

Советски общественни строй хьахиннай къахьегача халкъа Iаьдала лозунгашта кIал. ДIахо из дегIаахара драматизм сенца я аьлча, из я мугIарера саг реальни политически Iаьдал чакхдаккхара юстарваьккха хиларца. Перестройко овлангара денз хувц цу тайпара хьал. Радикальни экономически реформа дизза халкъа Iаьдал Iалашдара тIаерзаяь я. Укхаза вай цIенхаштта XIX Ерригсоюзни партийна конференце решенеша яхар ду.

СССР халкъа депутатий Съезд харжаро политически реформа аргIанара этап чакхъяккхара таронаш хьаелларгья. Республиканскии моттигерчеи боарамашка Советий реорганизаци е еза, Iаьдал дизза царга хургдолаш вIаштIехьдаккха деза. Цунна гIулакх деш хургда моттигерча самоуправленехи самофинансированехи дола закон. ЛоархIаме да аппарат гибки, эффективни, Советаша тIахьожам лоаттабе йиш йолаш, царна отчет луш хилийтар. Доал деча демократизаци яр, наьха социальни бхьнари уж бехктокхам болаш хилари — командно-административни системага вай юхагIорг ца хилара тешал.

Халкъа Iаьдал дийнделга правови пачхахьалкхе хьаярах дIакъоастаде йиш яц. ХIанз шоай аргIа хьатIакхачарга хьежаш да вай вахара лоархIамеча оагIонех хьокхаш йола суда реформа, кагирхоех, кепайоазонах, моллагIбола ди лелабе а ца лелабе а бокъо хиларах, кхыдола законаш. Цу дерригне айбергба пачхахьалкхен ший гражданашта хьалхашка бола, гражданий пачхахьалкхенна хьалхашка бола бехктокхам, сага бокъоний гаранти, закон массанена цаI хилар чIоагIдергда.

Парте дерригa а дергда социалистически демократи дIахо дегIайоалаяра, хIара сагага общественно-политически вахаре а доалдеча а хьнаре дакъа лацнйтара, бокъонца дола а дизза а халкъа Iаьдал котдаккхара.

Новкъостий!

Перестройко жоп лу вай дуккхача къамех латтача Советски Союза дерригача халкъашта ловрашта. Парти тIехьа я къаман хьашташ лоархIаш хилара, хIара къами народности ший тайпарен ши-ший сийле йолаши хилара.

Нийсхон, социализмо хьадьчуни цун маьхалениий ларда тIа хьакхелла йола къаман гIишло — вай юкъара йоакхон юкъара бехктохами. Из дIахо гIоргьяц гIулакхаш обособленно леладой: духхьал ший республикана, ший къаманна, яхаш леладой, кхыдараштa зене долаш хIаьта а. Толам — вIаши гIулакхаш леладарца, хIара къамани народностен, хIара республикан берригача мехкен хьашташ цхьатарра, вIаши дувзаш хиларца.

Ший XIX Ерригсоюзни конференце решенешкара доагIаш, дола доккхий де дезараш вIаштIехьдоахаш я парти къамашта юкъера гIулакхаш тоадараи царна гармонизаци яраи тIехьа. КПСС ЦК кастта хургйолча Пленумо цу хьакъехьа укх гарггарча шерашка де дезарий яьржа йола программа тIаэцаргья. ЛоархIам боллаш шерлургья республикай бокъонаш, чIоагIлургья цар суверинитет. Кердабаьккхача Советий балхага гIолла кхоачашъю парте оттаяь принцип: чIоагIа союз — из чIоагIа центр а чIоагIа республикаш а.

Хозрасчете чIоаггIача ларда тIа оттадергда республикай шоай лоIамагIеи вIаши бехктокхамеи хулга, цIенъяь дIайоаккхаргья ведомствай диктат. Экономикан социальни сферан, культуран меттен, исторически тIехьаленна, бIаьшерашка ший лаьтта дахача къаман духхьал экологически среда хинна а ца Iеш, ший ага, кхуврч бола Iалам лорадара ира латташ дола дешаш къестадара хIара республика таронаш йоккхагIа хургья.

Тахан цхьаккха а тешаве эшац вай цхьана хилча низ болаш хиларах. Берригача мехко, хIара республико, хIара советски дезало ший йолаш санна тIанийцар Армена тIакхаьча сагото. ХIаьта хIаране йийкъа а йийкъар из сагото, гIо дир. Халкъий доттагIали вIаши гIулакхаш леладелгеи, вIаши кхотабалар, интернационализм, солидарность — сийлахь-доккха карагIдаьннараш. Уж хьамсара а хеташ, лора а дергда, алсам а доахаргда вай.

Массанахьа а массадолчун а парте чакхйоахаргья ленински къаман политика, Советий Мехка хIара къаман народности дикагIа дахаргдолаш, цар шоай къаман ший тайпара гIулакхаш диззагIен къыгтагIен хьагучадоахаргдолаш, вай вежарий союз йIаьхийгIен чIоагIагIен хургйолаш дола хьалаш хьадергда.

Новкъостий!

Перестройка еча хана дIаьхийгIа хулаш доагIа советски общества духовни вахар. Мукъабоалаш боагIа наьха сакхетам, из хьахиларга йола подходаш а хувцалуш йоагIа. Личноста нивелировка яра меттел — индивидуальни говзалаш хьагучаяхар, хьаькъалаши таланташи яхье яхар: цхьа уйла моттийтара меттел — дискуссей лакха культура а йолаш мненейи взглядийи шерра спектр: директивай низах кадара меттел — нахаца шерра диалог яр, царна хетар лархIар решенеш оттаечеи тIанйечеи гражданаша дакъа лацар.

Парти дIахойодача хана а лаьрхIа я нравственни атмосфера унахцIена хилийтара тIехьа къовсам лоаттабе, хьаьнала уйлаш, бакъдари нийсхои, дог лазаш хулгеи вежарали чIоагIденна дIаоттилга де. Вай цхьана юхатоха еза шолха мораль, дIададакхха деза зулам, алкоголизм, наркомани, кхыдола социально-нравственнии у. Нравственни цIенлулгеи лакхлулгеи дерригача халкъа гIулакх хулаш доагIа.

Вай керттерча йоакхонах цаI — къонача ноахала кхетами образовании лулга. Из, мадарра аьлча, цхьан ден, е духхьал цхьан комсомола гIулакх хинна Iац. Кагирхой хьакъехьа йизза пачхахьалкхен политика эш. Из лаьрхIа я вахаре йоаггIаш йола моттиг лаха, шоашта ховчехи шоаш тIахьийха болчохи дикагIа пайда эца, перестройке дикагIа дакъа лаца кагийча нахаи мехкараштеи гIо дара.

Инстеяккха езаш я юкъерчен лакхерчен школа реформа, Iалашде дезаш да дешар хьехара дикагIдолча кердача тайпага юкъах ца йоалаш йолча образованега довлар. Школа бехктокхаме я обществана хьалхашка, амма ший тIехьале цу чу хьахулаш йолча школана хьалхашка, бехктокхаме я общество а. Цхьана дергда вай дешара заведеней материальни база чIоагIъелга, образоване общественни лоархIам лакхбелга, хьехархочун сий айделга.

Ден повестка тIа — советски Iилма, къаьстта фундаментальни тохкамаш, дегIадоаладелга сихделга, социальнии естественно — Iилмани знане реальни юхахьалур лакхделга. Политикера, экономикерa, управленера, экологера цхьана цаI йоккха решени тIаэца йиш яц цIенхаштарча Iилмай ларда тIара, Iилманхой объективни экспертиза йоацаш.

КПСС массадолча тайпара хьаллоацаргда художественни кхоллама сферера беркате лехамаш, социально-культурни строительствера «остаточни принцип» дIаяккхара де дезар дергда, массови информаце средствай действенности бехктокха ми лакхбергба.

Парте ший декхар лоархI перестройка интеллектуальни потенциал дегIакхувлилга, массайолча оагIорахьара дегIаена, общественни хьинар дола личность хьаяра хиланза даргдоаца хьалаш хьакхоллилга. Вай общества вахаре гуччахьара гIулакхаш леладелга, гластность, лакха гуманистически идеалаши социализма маьхаленаши лерагIа чIоагIъенна дIаоттара тIехьа я КПСС.

Деза новкъостий!

Кердача тайпара политически уйла яра кIийлен тIа корадаьд дунен халкъашта юкъерча вахара керттера проблемаш къоастаяра стандартни доаца, новаторски наькъаш. УнахцIена йоацача а кхерамеча а конфронтаце психологена духьала оттаьй хьаькъал, дикача лоIама, конструктивни диалога логика. Дунен халкъашта юкъера кхохкам лаьгIбала болабеннаб, дунен тIа сатийнагIа а кхерамзлегIа а хиннай. ТIехьашкахьа боалаш латт «шийла тIом», хьаеш латт историе чухь машар латтаргболча юкъа адамле чуйолара эшаш йола реальни предпосылкаш.

Чакхдоаккхаш латт гаьна кхетилга юкъерчеи кIезигагIа болчеи боараме йола ракеташ дIаяхарах дола советско-американски Договор; во йоаца перспективаш йолаш я стратегически наступательни герзаш дIадахара хьакъехьа СССР-ан США-нен юкъе барт цаI хилара.

Герзашца кийчдаь низаши моллагIдола герзаши кIезигдара цхьан оагIорахьара вай тIанийца решени, шеко а йоацаш, гIо дергдолаш хургья цу классех дола герзаш лоархIаме а цхьатарра баланс яь а кIезигдара; химически герзи из хьадеш йола база шен дIаяккхара хьакъехьара переговораш толаме чакхъяргхиларах бIубенна хилара эша кIийле йолаш я.

Гола тохаш латт регионални конфликташ дIаяхара болча лостамгахьа. Воайх тийша мел дар ду вай афгански деша ма мотта сихагIа урегулировани яра, женевски соглашенешка хьежжа, советски эскараш арадоахилга чакхдаккхара хьакъехьа.

Кердача тайпара политически уйла елга чIоагIдара хьакъехьара вай кхайкарал тIа-тIа шеррагIа хьаллоацаш латт массанахьа а. Кардинальни проблемаш политически средствашца къестае — иштта да хано дIадехачоа Советски Союзо луш дола жоп. Низа бокъона ший моттиг дIаяла еза бокъон низа, ерригача пачхахьалкхений законагIа дола хьашташ шеко йоацшаш лоархIаш хилара.

ТIехьа хьатIадоагIаргдолча шерашка вай лерхIаш да социалистически мехкашца, ерригача дунен сообществаца цхьана гIулакхаш а леладеш, «шийла тIом» бизза дIабаккха, дунен халкъашта юкъерча гIулакхий, гармоничнии, вIаши пайдане дола бувзамаш дегIакхувлара, XX-ча бIаьшерен глобальни проблемаш къоастаяр духьа ерригача пачхахьалкхений низаш вIашагIтохара йола универсальни принцип санна а лоархIаш, машаре вIаши цхьана дахаш хилар чIоагIде. ТIатеIIа кхоачашде гIертаргда вай дунен халкъашта юкъера гIулакхаш радикальни тоаделга, герзаш дIадоахачеи тIема производство машареча рельсаш тIа йоахачеи гIулакха тIа цIенхашттара прогресс хилийта. Из дерригa а деш да мехка оборонанен кхерамзленнен зе а ца хулаш. Цох тешам хила йиш йолаш ба советски нах.

Парте дош лу: вай арахьара политика керттера де лерхIар кхоачашдара — советски наьха хIанзарча а тIехьа тIайоагIача а ноахалий вахаре машара хьалаш хилар вIаштIехьдоаккхалга Iалашдара дIахо а массе тайпара гIулакх деш хургья.

Деза новкъостий! Хьамсара гражданаш!

Хулаш латтача эргалонаш дIа-са яржарои цар кIоаргалон ала йиш хулийт, парте хьалхаяьккха перестройка программа дерригача халкъа программа а хинна дIаэттай, ала. Массе оагIорахьара тохкам а баь из хьаллаьцай гуччахьа дувцача хьале чакъяьннача общепартийни а дерригача халкъо дакъа лоацаш а йола дискуссеш еча хана. Вай никъ нийса ба. Вай могадеш дац вай дIахьахьалхашкахьа ахара моллагIа духьае е, цхьан моттиге латтара кIоаргаленчу общество юха а чу ца яхийта гIерташ мел дер. Цу тайппара цIенхаштта духьала да вай сихденна хIама хьаде гIерташ хилара, авантюризмана, амбициозноста. Бехктокхамеча политика кIоаргга хьаькъал сенах латт аьлча, из латт перестройка яра историна хьахийцача ханах цхьа ди зехьа ца дойтарах, хIаьта цунца цхьана долаш долчун гома чура ара ца валарах а. Вай чакх мел доахача гIулакхий чулоацаме хила деза хIанз хулаш латтачун лерхIараши масштабаши къаьгга кхетадеш хулга.

Вайна хьалхара цхьанне а къоастаергьяц вай проблемаш. ЛоархIаме да цхьа хIама кхетаделга: перестройка духьа болх а беш, хIаране болх бу ший духьа, ший дезала хьал-таро дика хилар духьа, вай Даьхе дегIаккхувлар духьа. Перестройка лорае еза, хIаьта керттердар — хьинаре а тIехь-тIехьа тIагIерттагIа а из дIахьалхашкахьа кхувлар. Духхьал вайна воашта, цхьана, цхьатарра гIулакхаш кхоачашдарца мара могаргдац моллагIа халонаш эшае а лерхIаш долчунга кхача а. Цу гIулакха мел эшар долаш да вай.

Кардинальни хувцамаш динза дардоацилгах бола кIоаргга тешам болаш да вай. Уж кхоачашдара коллективни политически IоIам а болаш ба. Йолаш я перестройка Iилман теори а политика а, общественни вахара ерриача сферашта доагIаш долча практически гIулакхий программа. Йолаш я эргалонаш толаме чакхъяхара эшаш йола материальни а духовни а предпосылкаш. Йолаш я, керда декхараша кхоачашде могаш ше йолга, историе хувцамий хьатIаэттача хана эггара боккхаIа бола бехктокхам шийна дIатIаэца могаш ше йолга гIулакхаца бакъдеш йола парти. Долаш да, юххера а, эггара лоархIамегIдар — доккхий гIулакхаш чакхдаха могача сийлахь сомаьккха, болх бе йолаяллийта йола хIама хьакхолла низ дIакхоачаш долча сийлахь-доккхача халкъа энерги.

Болхлой классага, ахархошка, берригача къахьегамхошка кхайк КПСС ЦК. Халкъа хьашташ кхоачашдара оттаяь я парте ерригa планаш. Уж кхоачашъярах тийша хургда кхоанара вахар мишта хул, хIатIадоагIача дено дахьаргдар фуд. ХIаьта из дерригa а — халкъа ший кара да. Шун къахьегам, говзал, социальни хьинари общественни позиции — толам баккхара лоархIаме кIийле. СССР халкъа депутатий кандидаталла увттабе, хоржамашка хьаллаца пачхахьалкхен хьисапе майрра, бехктокхам а масштаб а йолаш уйла еши гIулакхаш чакхдоахаши бола хувцамаш дара хьинаре тIехьа бараш!

Советски интеллигенцега кхайк КПСС ЦК кхелаш хувцалуш йола ха Даьхенна хьатIаенача хана ший миссе лакхален тIа из хилар ловш из тIахьехаш. Халкъа юкъа шун деша, шун уйлан оаз мел кIоарга я дагалоаттаде деза. Хьалха латтара хьисапе къахьега деза прогресс яр духьа, кхотабе беза нах, социализма маьхалений, гуманизми вIаши цхьана лоаттадеча бувзамий сийи айде а лораде а, камаьршала а консолидаце а шийгара доагIа масал тела деза.

КПСС ЦК кхайк общественни организацешка — профессиональни союзашка, Ленински комсомолага, кооперативни организацешка, женсоветашка, тIемея къахьегамен ветераний объединенешка, Iилман болхлошка, СССР кхоллама союзашка, кхыча формированешка, халкъа хьаштий а социализма де лерхIарий а духьа, перестройка идеяш хьаллацара тIехьа общественни ший лоIаме хулга а граждански болам а дегIаккхувла тIахьех уж.

КПСС ЦК кхайк коммунисташкен парте боацарашкен, маIача нахаген кхалнахаген, ветеранашкен кагирхошкен, Советски Эскарен ТIема-Форда Флотен бIухошка — берригача гражданашка, парте платформа тIа кхотадала тIахьехаш.

Демократе школа, халкъа кара дерригa Iаьдал дIакаракхоачилга сийлен котдалар а хинна дIаотталда СССР халкъа депутаташ хоржаш хургдола хоржамаш!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет

КПСС ЦК хинна совещани

Керда экономически отношенеш хьинарегIа дегIайоалаяра, кооперацеи интеграцеи, массе моттигашка хозрасчет юкъейоалаяра хьалашка демократически ларда тIа мехка агропромышленни комплексана доал делга эргадаьккха тоадара наькъаш дийцад 13 январе КПСС ЦК хиннача совещане. Цига хьийха бар парте цхьайолча райкомий, обкомий, крайкомий, союзни республикай, Компартей ЦК секретараш, союзни республика Министрий Советий, областной, краевой, республикански агропромышленни комитетий председателаш, агрокомбинатий генеральни директораш, агропромышленни объединеней, агрофирмай, агроторгови предприятей, Iилма-производственни а производственни а системай кулгалхой, колхозий председателаш, совхозий а перерабатывающи предприятей а директораш, Iилмахой-аграрникаш, арендатораш, хIаьта иштта цхьайолча министерствайи ведомствайи болхлой, массови информаце средствай викалаш.

Лоацца дош а аьнна совещани хьайийллар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя М. С. Горбачева.

Доклад йир СССР Министрий Совета Председателя заместителя, СССР Госагропрома Председателя В. С. Мураховске.

Дувцаш долча дешаех шоашта хетар оалаш къамаьлаш дир Вологодски областа «Аврора» яхача совхоза директора Н. М. Подгорнова, Тульски областа «Новомосковское» агропромышленни объединене председателя В. А. Стародубцова, УССР Iилмай Академе вице-президента И. И. Лукинова, Молдаве Компарте ЦК хьалхарча секретара С. К. Гроссу, Московски областа «Раменский» агрокомбината генеральни директора К. В. Куннецке, Ростовски областа Матвеево - Кургански района «Победа» яхача совхоза председателя В. А. Гулова, Белорусски ССР Госагропрома председателя Ю. М. Хусаинова, ВАСХНИЛ академика В. А. Тихонова, Литовски ССР «Видмантай» яхача агроторгови совхоза директора В. М. Репшаса, Алтайски края Славгородски района «Славгородское» яхача агропромышленни объединене совета председателя, К. Маркса цIерагIча совхоза председателя Г. А. Беккера, Калинински областе Торжокски района «Лен» яхача производственни система совета председателя «Мир» яхача колхозе председателя Н. И. Попова, Казахски ССР Министрий Совета Председателя Н. А. Назарбаева, Латвийски ССР Госагропрома экономика НИИ директора А. А. Калныньца, Ставропольски края «Ставропольское» яхача производственни бройлерни объединене генеральни директора В. И. Постникова, Ровенски областа «Заря» яхача агрофирма председателя В. А. Плютинске, Московски областа Ступински района «Шугарова» яхача кооператива председателя В. П. Трубина, Рязански областа Сасовски района «Прогресс» яхача колхоза шурий-товарни ферма арендни коллектива кулгалхочо Н. Н. Кучеренкос.

Дош хаддаш къамаьл дир М. С. Горбачева.

Совещане балха юкъе дакъа лоацаш хилар новкъостий Воротников В. И., Лигачев Е. К., Медведев В. А., Никонов В. П., Рыжков Н. И., Слюньков Н. Н., Чебриков В. М., Щербицкий В. В., Яковлев А. Н., Бирюкова А. П., Власов А. В., Лукьянов А. И., Маслюков Ю. Д., Разумовский Г. П., Соловьев Ю. Ф., Тальизин Н. В., Бакланов О. Д., СССР Министрий Совета Председателя заместителаш И. С. Белоусов, Л. А. Воронин, И. С. Силаев.

Совещанех йола отчет кепатохаргья.

(ТАСС).

Наха дика кхача кийчбара даькъе юстара латташ яц Грозненски макаронни фабрика барттайна интернациональни коллектив а. ДIадахача шера цхьаь цхьа бутт дIабахийтабац цо ший декхарех лоархIа ца еш. Еррига ший терко тIаяхийта тоадаьд коллективо къахьегама хьалаш: кердаяьхай технологически линеш, оборудовани, балха моттигашка аттестаци яьй. Цу дерригне а гIо даьд дерригача технико-экономически хьокхамех йола шера план тIехкхоачашъе, 2,7 процент къахьегама овсарле лакхъе, йоагIачул совгIа продукци йохкарах 4 эзар сома маьха предприятена пайда бе.

Уж толамаш дахара доккха шоай дакъа юкъедихьарех ба производства ветеранаш, къахьегаме хьалха латтараш, макаронни цеха расфасовщицас Н. Денизова, С. Ибрагимова, сушильщица Л. Атабаева, прессовщица М. Новрузова, фабрика санитарни хьал дика лоаттадара тIахьожам лоаттабеш йола цIенала мастер Л. Гаспарян, иштта дуккха кхыбараш. Уж ба фабрика болхлой шоашта тIехьабоахараш, шоашкара къаьгта масал луш бараш.

СУРТАШ ТIА: 1) (Аьрдехьара аьттехьа) сушильщица Л. Атабаева, расфасовщицаш Н. Денизован С. Ибрагимован; 2) прессовщица М. Новрузова; 3) цIенала даькъера мастер Л. Гаспарян.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Хоржамашта накъадолхаш

ДИКАГIБАРИЙ ЦIЕРАШ ЙОАХ

Дуккхача наха хьалйизаяр укх деношка В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара укхаза чакхйоаккхача шоай хоржамашта хьалхарча конференце дакъа лаца баьхкабар «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединенена чуйоагIача дуккхача предприятей къахьегама коллективай викалаш. Конференце хьайийллар Социалистически Къахьегама Турпала Ведерников Николай Ивановича.

Конференце дакъа лаца баьхкараша СССР халкъа депутата кандидаталла оттавара могавир дикагIвола ши производственник: В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ чуйоагIача, завода кхыча подразделенешта юкъе даим хьалха латтача ЭЛОУ-АВТ яхача установка вокхагIвола оператор Бандилет Андрей Федоровичи СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода фенол кийчдеча цеха начальник Анисимов Александр Ивановичи.

Конференце болх дIахьочо хьалхагIа дош делар лакхе бийцача новкъосташта. Конференце дакъа лоацаш хиннарий дуккхача хаттараштa жоп а луш, цар шинне а дийцар шоай вахарах, балхах, къахьегаме шоашта карагIдийннарех а диnза дисарех а, йийцар хIаране шиший программа а.

Цул тIехьагIа шо-шоай кандидатурах дувцаш къамаьлаш дир В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода парткома секретара Ю. А. Черне, ЭЛОУ-АВТ машиниста И. П. Эльбаума, цеха начальника заместителя Н. В. Мерзликина, СТК председателя Л. Т. Гноевойс, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода викалаша аппаратчика В. К. Седова, парткома секретара В. В. Николаева, къахьегама коллектива Совета председателя В. А. Воронова.

Гуччахьа дувцаш даьча хоржамаша хьагойтар хьалхале А. И. Анисимовга кхаьчалга. 173 саго тессар цунна тIехьара кхаж, хIаьта А. Ф. Бандилета тIехьа хиннараш 74 саг мара вацар.

Конференце соцам бир № 669 йолча Заводской къаман-территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода фенол кийчдеча цеха начальник Анисимов Александр Иванович могаваь хиларах.

Районе яйза ца Iеш, республике а дика йовзаш саг я Веденски района «Прогресс» совхозе трактористалла болх беш йола Мусхаджиева Малкан Салмановна. Производстве даим а хьалха латташ къахьегаш хиларал совгIа хьинаре дакъа лоацаш я Малкан Салмановна юкъарча вахаре а. Массехк шу да парте районни комитета бюро члена а КПСС обкома члена а декхараш по хьаьнала кхоачашду, хIаьта соахка вай республика партийни организаце викал хиннай из XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце.

Цудухьа тамашийна хIама дац Веденски района «Прогресс» совхозе СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара яьча собране къамаьл даьраша эггара хьалха цун цIи яьккха хилар. Из даьр вар хьалхара дош шийга оалийталга дийха вола Сийлахь-боккхача Даймехка тIема а къахьегама а ветеран, дикагIвола хьайбаш леладер Н. Бисаев. Цун еррига дикагIйола сага оамалаш а йийца, СССР халкъа депутаталла кандидат из оттаярах ше яь предложени массане а хьаллоацилга дийхар цо гулбеннарашка. Ветерана йийца кандидатура къоабал а еш, цун къамаьла дуккха а шоашкара тIатохараш а даь, из хьаллоацаш къамаьлаш дир тракторни бригада кулгалхочо К. Халадова, гIишлонхочо Г. Резникова, арендатора И. Юсупова, боахама директора С. Сулейманова, схьамка кхедеш йолча Р. Абусаламовас, кхы дуккхачар.

Массавар а цхьан дагара волаш яр тIайийца решени а: № 677 йолча Урус-Мартановски къаман-территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттаяра могайойла Веденски района «Прогресс» яхача совхоза хьалхалатта трактористка Мусхаджиева Малкан Салмановна.

СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара шоай коллектива конференце йиъ кандидатура: — ДСК отделочникий бригадир А. В. Купченко, СМУ-2 комплексни бригада кулгалхо Х. Солтамурадов, СМУ-7 бригадир Л. Б. Магомадов, ПМК-105 бригадир К. Халилова — ювца езаш бар «Чечингстрой» яхача производственни гIишлонмонтажни объединене болхлой. Кандидатураш ювца йола ма еллинге а, ше цу юкъера мукъаялийтар дийхар К. Халиловас, хIаьта вокх кандидатех гуччахьа, бакъдар дIаоалача хьале дийцар, цар гIулакхцара, сагала дикагIа йола оамалаш, производстве царна карагIдийннараш белгал а доахаш. Цул тIехьагIа кхаж тессар. Эггара дукхагIа нах тIехьа хилар Л. Магомадовна, цудухьа № 669 йолча Заводской къаман-территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара могавир СМУ-7 бригадир Магомадов Лечи Бакаевич.

Перестройка наькъагIа

ПЛАНАШ — ЙОККХИЙ, БОЛХ — ДУККХА

ИНТЕРВЬЮ

Перестройка керттера декхар да наьха хьашташ кхоачашдар. Цу гIулакха тIахьехам беш ба укх тIеххьарча хана вай мохк социально-экономически дегIаахара мел хетаьяча лакхарча партийни правительственни форумай чулоацам. Берригача советски наьха революционни гIулакх из долга хьахайтар XIX Ерригсоюзни партийни конференцес а. Цунга хьежжа хIара къахьегама коллективе, хIара районе из декхар кхоачашдара лаьрххIа оттаяь программаш я. Наьсарен районе а я цу тайпара программа. Шу чакхдаьннад. Фу лераш йита дIадахар из район социально дегIайоалаяра оттаяь программа кхоачашъеча? Фу кхоачаш хиннад, фу юкъахдисад цу хьакъехьа районе? Цу тайпарча хаттарца дIайолаелар райисполкома председателя заместительца Х. Батыжевца укх деношка тха корреспондента хинна интервью.

— ГIадвугаргвола а бохам бергбола а хIамаш дита дIадахар тха районе из шу, — аьлар цо. — ХIаьта а гIадвуга хIамаш дукхагIа хиларца кIезига-дукха аттагIа хет тхона. Городе, юрташка дIа-хьа дахача шоана дукха бIаргагургья цу шера урагIъяха керда соцкультбыта объекташ: клубаш, медпункташ, тикаш, тайп-тайпара кооперативаш, цIенош, детсадаш. Шоана гургда керда дахка асфальта наькъаш, дукхача цIеношка сога енна газ йоагаю пишкаш. Пхьилекъонгий-Юрта дIачуйилай 4 км газ, СурхотIа — 2,5 км, иштта кхыча моттигашка. Экажкъонгий-Юрта хьалъяьй башха культура Дворец. СурхотIа — 200 моттига лаьрхIа больница. Йоккха школа хьалъяьй Гамурзиево яхача юрта, керда культура Дворецаш хьалъе йолаяьй ТIой-Юрта, Долакха-Юрта. Дукха я цу тайпара хьалъяь а хьалъе йолаяь а наьха хьашташ кхоачашдеш йола объекташ-м.

Хьалха хинначул дуккха лакхагIа айбеннаб наха деча гIулакхий дикала а дукхала а боарам. 1987 шерца нийсдича дIадахача шера наха эша товараш 10,3 млн. сома маьха дукхагIа арахийцад.

— Кхыдолча гIулакхашта юкъе дукхагIа белгал ба кооператорий болам. Фу уйлаш дагаухийт шоана цу гIулакхо?

Тхона цахийттача тайпара хьинаре дакъалоац цар районa къахьегамхоша социально-экономически программа кхоачашъеча. Лоаццача хана 50 кооператив хьанйлар цар. Уж я (дукхалга диллача) укх 30—40 шера Iаьдало тха районе яхка предприятеш миссел. Царна юкъе аз белгалйоккхаргьяр трикотажни фабрике вIашагIъелла «Гвоздика» яха кооператив. наха гIад а ухаш дIаийю кIадех, даьрех совъювлача отходех цо хьаеш йола башха маIача наьха пазаташ, берий колготкаш, кхыйола лахача кора ца йоагIа хIамаш.

Дикалца цIи дIахезай «Экажевский» совхоза «Полимер» яхача, кхы дуккхача а кооперативай. Цу тIа, наха гIулакх даь Iац уж. Цар тхона дика новкъостал ду районе эггара ирах латта — къахьегама ресурсаш производства юкъеозӓра проблема кхоачашъеча а. Цу кооперативашка къахьегараш а хIаьта индивидуальни хьисапе болх бераш а дIалаьрхIача — эзар гаргга саг ва цу сфере хIанз къахьегаш.

— Нах фусамашца Iалашбара дош мишта латт районе? ВIалла аттача даьннадий из?

— Цу хьакъехьа тхона дагаяхка кIезига проблемаш йитанзар цу шеро. Къаьстта тхона новкъарле йир шу чакхдоалача ханна хьалдаьдаргда, яхаш, оаха тхоай планашта юкъе кхихьа 110-квартирни цIа хьал ца деш дисаро. Из хьалдеш яр НохчГIалгIай АССР-а Совмина чуйоагIача УКС-ера ПМК-105. Цу шера «Фусам-2000» яхача программагIа тхо хьалъе езаш дар 5,2 эзар квадратни метр фусамаш, Цох 4,1 эзар цу цIенчура а йолаш. Цудухьа йисар цу шерара программа кхоачаш ца еш. ХIаьта а укх шера хьалдаь даргда из цIа а. Цул совгIа, 14 квадратни метр цIенош хьалдергда бахача наха шоаш. Цу хьакъехьа бокъонца дола ударни хургда яр шу районе. Ссудаш а дIаденнад оаха наха, хIаьта царпа эшаш йола гIишлон материалаш Iалашъе хьожаш а да. Дуккхача наха лаьтташ а дийкъад, цIенош де аьнаа.

Хьалха хинначарел дуккха дукхагIа шерлургъя соцкультбыта объекташ хьалъяра масштабаш а, хIаьта бытовой гIулакхашца наьха хьашташ кхоачашдеш йола объемаш а. Тхона хов тхоай районе бахача нахага республике бахачарца нийсдича дуккха кIезигагIа бытовой а торгови а гIулакхаш дIакхоачалга. Цудухьа из дош дукхагIа теркаме хургда тха укх шера. 5, 3млн. сом дIадахийта лаьрхIад оаха цу гIулакхага. Из да дIададахача шера хинначул 20,4 процент дукхагIа. Вешта аьлча, районе хIара вахаш волча сага 66 сома маьха гIулакх дергда, — хьалха даьчул 11 сом дукхагIа.

Районе болх бе йолалургья яттан керамзитен кирпишк арахецаш йола кооперативни ши завод. Ши миллион кирпишк арахецаргья цар. ДIахо йодача хана шера 5—6 миллионага уж дIакхачийта перспектива а я цар. Уж накъаяргья цIенош деча наха а тайп-тайпарча гIишлонхой организацешта а. КIезига дац лакхехьа аз йийцача керда хьалъертйолча объекташка оаха дIадахийта лаьрхIа ахча а — 9,6 млн. сом. ТIой-Юрта, Экажкъонгий-Юрта. Назране хьалъергья 1912 моттига лаьрхIа школаш. Назране хьалдергда 110-квартирни кхо цIа.

Лоацца аьлча, планаш йоккхий а хьабе беза болх а дукха ба района социальни сибат эргадоаккхача.

— Ка йила шун.

М. ЗАНГИЕВ, тха соб. корр.

Техника—кийчон мугIаре

Ханал хьалха

Гаьннара дIахьажача дика гуш я ше юаргйола ха йна яьнна Малгобекски района «Малгобекский» совхоза механически мастерске. Керда диллача лайво кIезига къайладаьхад цун айпаш, бакъда, дIаюхе ме вода, шаьрагIа зелу дуккхача шерашка тIалаьттача тIоадало дна цун пенаш, тишденна кораш.

ТIера сурт иштта дале а, чуваьлча хувцалу са уйла. Массанахьа лостам ба, дIахьа кхайса яда тайп-тайпара оатхалаш яц, лерттIа болх беш я кран-балка. Лохха IотIа а вийрза, фаркопа латор деш воалла йоккха опыт йола газоэлектросварщик Мамаев Расул.

— Дукха ха яц со укхаза балха вена, — йоах цо. — Дале а, сварщика стаж тоъала йолаш ва. Цо новкъостал ду сона техника ремонта еча дизза дакъа лаца, хала а чоалхане а балхаш сихха чакхдаха. Цу тайпара къахьегаш я тха еррига а коллектив.

Мехмастерскера хьал кхыча тайпара хила йиш йоацалга кхетадир аз цун кулгалхочун Саутиев Iаддал-Салама биографи яйзача. Бера хана денз техникаца айхха хьоашал долаш хьавоагIа из. Пхийттараваьнна мара вацар из прицепщикалла болх бе волалуча хана. Кхы а шу даьлча трактораста говзал а Iомаяь, лаьтта аха волавелар. Из дар гаьнарча Павлодарски областе.

Дакъа лаьцар Iаддал-Салама Казахстана эрий ихка лаьтташ карадерзадеча а. Кхелета мара воацача цунпа йоккха дегагIоз яр из. Цхьабакъда, цу шерашка массарел чIоагIагIа цунна дагайоагIа событи парте XX съезд я. Цо хьабийллар нохчашта, гIалгIашта Даймехка бода никъ,

— Цу хана денз укх мехмастерске болх беш ва со, — йоах Саутиева. — Цу юкъа хьалкхийнаб са дезал. Уж берригаш а со санна техника езаш ба.

Укхаза болх беш ва цун воI Iиссадин. Токарь ва из. Иштта токарь волаш лоаллаха йоалача М. Горьке цIерагIча совхозе къахьегаш ва Iаддал-Салама шоллагIвола воI.

— Къаьстта ала лов сона сайна уллув дуккхача шерашка болх беш волча слесарах Беквузаров Микаилах, йоах Саутиева. — Хьаьнала, дог-цIена саг хиларал совгIа, бокъонца вола говзанч ва из. Доккхий къамаьлаш дувцац цо. из е вож дац яхаш, Iокадац, лерттIа а сихха а ший декхар кхоачашду.

Мехмастерске болхлой шоаш цхьаь бац ремонт еча. Шоашта могаш дола новкъостал ду царна механизатораша, водителаша. Масала, массарел хьалха тоаяь араяьккхар ший комбайн Арсамаков Тимура.

Районе дика йовз цу зIамигача сага цIи. Ше болх бе волавелча денз моттигерча комбайнерашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхалаттарашца волаш хьавоагIа Тимур. Из бахьан долаш дукха Сийлен грамоташ, мах бола совгIаташ тийннад цунна. Совхоза чотагIа Болгаре ваха а хиннав из.

Хьагучох, укх шера а овсаре къахьега лаьрхIа ва къона механизатор. Цудухьа хургда-кх сел сихвала бахьан деце а, ший комбайн кийчон мугIаре цо дIаоттаяр а. Иштта шоай тракторaш тоаяь баьннаб М. Саутиев, И. Картоев, кхыбараш.

Дог лазаш дувц мехмастерское кулгалхочо шоай балха нийслуча халонех. Эшаш йолча оатхалех вIалла дувцарг а дац вай. Мишта кхетаде дезаш хIама да мотора чу дотта даьтта дац яхалга. Из бахьан долаш кхо трактор тоаяь яьина латт мехмастерске, ишта а кIезига йола моттиг дIалаьца.

Укх бетта кхы а шийтта трактор тоае езаш ба укхазара механизатораш. Цул совгIа дукха я кулг тоха деза комбайнаш, машинаш, тIехьатосса инвентарь. Уж дерригa балхаш 23-гIа февраль хьатIакхачале чакхдаха лерхI цар.

М. МУРАТОВ.

Мишта кхоачашду декхараш

БЕРКАТ ДАЬННАД

Дикача хьокхамашца чакхдаьккхар дIадаха шийтталагIча пятилетка кхоалагIа шу Надтеречни района «Братский» совхоза хьайбаш леладераша. Масала, хIара кхоабача Iаттагара шера план 2200 килограмм йолаш, 2592 килограмм шура яьккхар цар. Декхарех лоархIабир дулха хьайбаш кхоабараш а.

Цу совхоза профкома председателаца Бамбатиев Султанаца цхьана шурий-товарни ферме долх тхо, иштта хьаьнала болх бе цун коллектива малагIча таронаша новкъостал ду ха а хьажа а безам болаш.

...ЦIена, лостам болаш дар ферма коа. Хьайбаш леладераштa салаIара даьча цIенна хьалхашка урагIъяхийта цIе байракх яр. Из айяьяр ферма толашагIа болча къахьегамхой: дояркай Исраилова Дагмана, Чермоева Макки, Истамулова Марема, Баригова Тамарий; скотникий Умаров Германа, Темирбулатова Майрбека, Сулейманов Руслана сийна.

Хоза, безаме вIаштIехьъяьккхача цIеча уголоке да тхо. Пенашта тIагIолла хьалтеха йоахкача графикаша, плакаташа, кулгалхошка а цу ферма болхлошка а хатта ца дезаш, къаьгта хьахьокхар цу коллектива балхах дар. Масала, соахка шура яккхара план кхоачаш ца еш цхьа доярка йисанзар. Шоай планаш юкъера лаьрхIача 40 — 50 процент тIехкхоачашйир дояркаша Иложаева Любас, Балиева Кульсас, Лечиева Розас, Такаева Марета, Эсмерзоева Бирланта. ХIанз укх январь бетта дийнахьен буси хIара кхоабача Iаттагара йоаккха шура, соахка укх хана хинначул 1,4 килограмм дукхагIа я укхаза.

Лоаллаха хьалтеха да ферма коллектива тIайийца социалистически декхараш а. Цар хьахьокх паччахьалкхенна шура дIаялара шийтталагIча пятилетка план диъ шера кхоачашъе цо дош делнилга. ЛаьрхIар чакхдаккха йиш йолаш а я из. ХIана аьлча дIадахача кхаь шера йоагIачул дукхагIа 410 тонн шура дIаешай цар. Кхы а 630 тонн дIаелча дагалаьцар кхоачаш а хул. хIаьта укх шера план 530 тонн я.

Хьайбаш толаме Iангара дахара районе йоаржаьча социалистически яхья условеш я цIеча уголоке. Царга хьежжа фермашта юкъе хьалхара моттиг хьожаергйолаш я, дIадахача шера 1 октябра денз карарча шера 1 июль хьатIакхачалца йолча юкъа, планел эггара дукхагIа хьайбай продукци яьккхан йолча паччахьалкхешца дIаеннии йола коллектив. Хьокхамаш цхьатарра хилча дикагIа лоархI шура, дулх даккхарга кIезига ружкъа дIадахийтар, хIаьта дояркашта юкъе — хIара Iаттагара 2800 килограммал кIезигагIа йоацаш шура яьккхараш, н. кх. дI.

— Соахка из санна йолча яхье кхоалагIа моттиг яьккхар оаха, — йоах С. Бамбатиева.

Ферма заведующи Магомадов Имран складе, ший бе доаллача каьхата тIа а хьаже тIаккха эза а эзе, дояркашта концентрированни доакъар дIалуш воаллаш коравир тхона.

— Ер мел цIаьрмата саг ва шоана ховш даларе...! — аьлар цхьан дояркас, бегаш беш ела а енна.

— ФуннагIа дика дича а шо раьза хургдолаш-м дац. Оашош декхарийла ма ваьвий оаша со цIаьрмата хила, — жоп делар Магомадова дояркас аьннача, вела а къежа.

Хоалуш дар уж шоайла раьза болга. ХIаьта Имран «цIаьрмата» хилара маIан деш С. Бамбатиева аьлар:

— ГIулакх миштад аьлча, соахка декабрь бетта денз лаьрххIа кийчо а яь, укх шера арендни подрядагIа болх бе болабеннаб хьайбаш леладераш. Кийчо еш эггара хьалха херждар ферма совет. Сов бола нах балхара мукъабалийтар. Хьалха хиннача шин хьахочун декхараш кхоачашделга скотникашта тIадиллар совето, хIаьта бригадира, зоотехника, фуражира декхараш — Магомадов Имрана. ХIара бутт чакхбаьлча итог еш хулача собране, яьккха шура лархIарал совгIа, хьож цунга мел доакъар дIадахийтад, къаьстта а концентрированни дар. ХIаьта из гIулакх белгалдаккха хала а дац. ХIана аьлча, яьккхача хIара килограмм шурийна ши бIаь грамм кхоачийташ мара из дала бокъо яц. Цудухьа «цIаьрмата» ца хилча а валац Имран: Цул совгIа цунна доагIа алапи а, шу чакхдаьлча итог яьчул тIехьагIа тIеххьара эцаргдола ахча а яьккхача шурах; цунга дIадодачох тийша да.

— Скотникашта силос дIа а енна хIанз укхаза венав со. Каьхата тIа дIаязъяь я еррига дояркай тайпан цIераш, царех хIаране селхан яьккха шура а белгалъяьккхай цу тIа. Цунга хьежжа, масала концентрированни доакъар а лу.

Болх кердача хьисапе вIаштIехьбаьккхачул тIехьагIа, доакъара кхом белга тоадаларал совгIа, дикагIча оагIорахьа кхы а дукха хувцамаш хиннад ферме.

Карара шу доладелча денз цар дIа мел енна шура цхьоалагIча сортах лоархIаш дIайийцай паччахьалкхено. ХIаьта соахка укх хана дIаенна хинначох аханел дукхагIъяр шоллагIча сортах яр. Из цаI да. ШоллагIдар, шурий хьоанал дIадахача шера хинначул 0,6 процент лакхагIа я хIанз. Цу дерригне вIаштIехьдалийтад укх бетта дIадахача духхьал цхьан кIира цхьа центнер шура яккхарга дIадахар 3 соман 12 кепиган лохде. Цу ферма хьайбаш леладераша дIахо а иштта хьаьнала къахьеге из хьокхам кхы а лакхлургхиларах шеко яц.

Хьайбаш латтача а хилар тхо. Ерригача помещенешка цIена, тоъал йIайха яр. Дика тоаденна дар доахан а. Болх беш яр транспортераш, автопоилкаш.

— Хьайбаш толаме Iангара дахара районе яьржача яхье котало яккха декхар ма оттадаьдий оаша шоашта хьалхашка. ЛаьрхIар чакхдаккхара хьалаш миштад шун? — хьаьттача И. Магомадова аьлар:

— Тхо раьза долаш да. Шоана гучча тайпара дика тоаяь я хьайбай помещенеш. Май бутт чакхбаллалца рационах доахан кхаба тоъаргдолаш Iалашдаьд тхо доакъарца.

М. ХАМАТХАНОВ.

Дикача нахах

КЪАХЬЕГАМЦА ДАЬККХА СИЙ

Цхьан дийнахьа Iаьлий-Юрта водаш вар со. Цу юрта IотIаотташ аьрда оагIорахьа новкъа йистте улл «Экажевский» совхоза чуйоагIа кхоалагIа тракторни бригада. Цу бригада юххе гIолла IотIехвоалаш, цIаьхха бIарг кхийттар са трактора воаллача цхьан сагах, кхы гуш хIама а дацар цига е доккхача кхай тIа а, е бригада коа а. КIиранди дар из — наха салоIа ди. Вешта, ахархошта-м, «кIиранди» да а дац. ХIаьта, хIанз лайх хьалдизза, салоIаш ма ухкий боахама кхаш. ТIаккха, укх хана мукъагIа царна дагIаций кIира садаIа цхьа ди а? Цудухьа дар-кх, из сона дагадохар а: «Ер фу деш воаллхьогI укхаза, наха салоIача дийнахьа, аьнна».

Бакъдар аьлча, Iе-м валанзар со из малав а, цо фу леладу а ца хьежача. Цига сай машина юха а ерзаяь, лаьлла цунна IотIавахар со. Сона хетачох, со а, е дунен тIа цхьа хIама а бIарга гуча вацар из цу хана. Трактора цхьа оатхал яр цо даггара кхестаеш. Хетаргахьа, хьавIаштIехьа йоалаш яцар цун из. Юхь тIа гIолла Iоухаш хьацар а долаш, чуйнна цу оатхалах воаллар из. Дика тоъала ха яьккхар аз, цунга йист а ца хулаш, кIалгIолла из зувш вагIаш. Вешта, цу юкъа-м, гуш дар цунга йист хила везаш ца хилар. Са а е сага а бала бацар къонахчун цу хана. Къаьгга гуш дар, наьха санна цу «оатхало» из оттаваь хилар.

ДIа, цхьа ха яьннача гIолла, шорттига дIатIавахар со цунна. Согахьа хьа а хьежа, велакъажар даьлар цунга. Бакъдар аьлча, со а цхьа цIаьхха паргIата ваьлар цун юхь тIа велакъажар дайча.

— Iа сох бехк ма-биллалахь, селхан денз укх «хурдело» кхеставу-кх со, цхьаккха дича а хьаметта ца йоагIаш, — аьлар цо сога, вIалла со ца кхеташ йола, цхьа бIарчча «чоалха» хьа а хьокхаш. — ХIанз-м корадир хьона вайна укхан «лазар», со укх сахьате йистевоал хьона, тIаккха кийча а ва хьа гIулакхага хьажа!

Лечкъаде хьаштдац, хоза хийтар, фусамдас иштта сайна теркам бича. Вешта, аз-м дика кхетадора со дIатIавахача хана цунга хинна хьал. Из гуш дар цун хьацарах хьалйизача юхьмарех а...

Иштта хилар сан, цу бригаде коартолаш кхееча звенон звеньевой волча Евлоев Ахьмадийи юххьанцара довзар. ДIахо дика вайзар сона Ахьмад ше а, дика йизар цун къахьегама биографи а. Дукха ха я Евлоев Ахьмада укх боахаме механизаторалла болх бу. Вешта аьлча, 1957 шера денз укхаза къахьегаш ва из.

— Цхьа ха яр тха боахаме эггара къонагIа вола механизатор со волаш, — йоах Ахьмада. — ХIаьта хIанз, къаьнагIачарех лоархIаш ва со. Иштта дIайода-кх ха а. Тахан мо мара кхы гаьна хетац сона юххьанца айса укхаза болх дIаболабаь денош. Сага дулургдоацаш хIама дац, сона хетачох цхьаккха а, цхьабакъда, дIайода ха-м юхасоцалургьяц. Иштта хьакхелла хургда-кх ер Iалам.

Уж тIеххьара цун дешаш цхьа шийй тайпара дар. «Тахан юха а дIаболалуш балар-кх са къахьегама никъ», ала гIерталга дарий а хац, цхьабакъда, къаьгга гуш цхьаькха-м дар: «Ма кIезига а да-кх хIанзалца сона карагIдаьннар, дIатехкачул тIехьагIа, де йиш йолчунга хьежача», цун бIаргаша яхаш хилар. Иштта гуш дар цхьаькха а: «хIама а дергдац, вай-м хIанз а да цхьа моллагIа волча къоначо а дергдоацар хьадергдолаш», цун дего яхаш хилар а.

Да а да из иштта. Из-м хIанз а къона ва. Балхах кхеташ а хилча, дегIаца низ а хилча, веций из тIаккха къона? Из аз яхар тахан цунга долаш да-кх. Цудухьа, бIубенна да цо оала хIара дош, иштта ба цо боаккха хIара гIа а.

Тхьовра, аз лакхе ма аллара, юххьанца укх боахаме къахьега болабеннарех ва Евлоев Ахьмад. Цу хана денз, тахнарча денга хьакхаччалца шийй декхарех тIехдика лоархIавеш хьавенав из. Цо ца беш болх бац боахаме цхьаккха а: прицепщик волаш дIаволавенна, звеньевойга кхаччалца. Иштта тайп-тайпара я, хьалхарча шерашка цо кхееш хинна юртбоахама культураш а. Хийцца ала йиш йолаш да, цхьа шу дIадахадац, къаьнача механизатора лерхIаш хиннар кхоачаш ца хулаш, аьнна.

Цох тIехьарча пхе-ялх шера коартолаш кхееча звенона керте латташ хьавоагIа механизатор. Даим цох бIубенна болча боахама кулгалхоша тIадиллар цунна из бехктокхаме декхар. Ала доагIа, цу деша уж гIалат а баьланзар, аьнна. Пачхахьалкхен планал а, цул совгIа, тIаийца хиннача социалистически декхарел а дикка лакхагIа хилар юххьанца шийй шовзткъеи итт гектара тIа цо кхебаь из хьувкъам. Цул тIехьагIа, дIахо из болх шийй лоIамагIа дIабахьа бокъо елар цунна боахама кулгалхоша.

Белгалдаккха доагIа, хIанз дIадаха шу дукха аьттув болаш хиланзар Ахьмада. Халла мара план кхоачашъе а вIаштIехьа даланзар. Из шу-м, цунна меттел, цхьаннена а дукха «товр» даь дIадаханзар. Хала лаьттача Iалама хьалаша совхозе цхьанне а аьттув хилийтанзар лерхIаш хиннар кхоачашде. Иштта хилар из шу Ахьмада звенонна а.

Цхьабакъда, цул хьалха дIадаха шу-м аьттув болаш хиннадар цунна. Юкъера лаьрхIача цу шера хIара гектара тIара звенос чуийца хьувкъам 140 центнерал совгIа хилар, 120 центнер план хиннача. ТIаккха, укх тIеххьарча шера цар лаьрхIа хиннар-м, кIезигагIа яле а 160 центнер яр. Фу дергда, оалаш ма дий: «ЛаьрхIар хиннадац дегIар мара». Нагахьа санна из бакъдале, царна а кхы дегIа хиннадац-кх из.

— Дикка йоккха я тха звено, — йоах дIахо звеньевойс, — ялхайтта сагах лаггаш я из. Керттера дар-м из дац, керттера дар да тха болхлой барт болаш хилар. Халонех кхераш саг вац тха. «Аз дечул кхычо дудалар-кх ер», аьнна хеташ а саг вац. ТIаккха, тхо сенагIа кхера деза? Кхы а шераш ма дий хьалха. Гуш хургда-кх из деррига а тIехьагIа.

Укх тIеххьарча хана коллективни подрядагIа къахьегаш я Ахьмад керте латта звено. Звенона чубоагIача болхлоша дика кхетаду цу деша маIан. Царна хов лаьттан доал хIанз шоашка долга. Кхаш леладераш а, иштта хьакимаш а уж шоаш ба тахан. Цу гIулакхо кхы тIа а дикагIа къахьеги, дукхагIа балха толамаш дахеи шоаш декхарнйла бигалга а дика ховш ба звенона чубоагIа къахьегамхой. Нагахьа санна деррига а шийй доалахьа хилча, шеко а яц, дог а лазаш моллагIчо а шийй болх дIахьоргхиларах. Йоккха бокъо ма йий пачхахьалкхено советски адамашта, къаьстта юртарча къахьегамхошта, еннар. Цох дег тIара доккхал а деш, низ-хьинар ца кходеш я вай ювца Евлоев Ахьмад керте латта звено а.

Нийса хургдацар аьнна хет, нагахьа санна цу звенона чубоагIача дикагIболча болхлой цIераш ца яьхача. Уж ба цIаккха кIаьд а ца луш, даим хьинаре къахьегаш хьабоагIа болхлой Хамхоева Шурхан, Оздоева Тамара, йоккхагIйола болхло Нальгиева Тамара, кхыбараш. Шоашкара цахаддаш кхычарна масал а телаш, массе дийнахьа лакха балха хьокхамаш а доахаш хьайоагIа царех хIара болхло.

ХIанз укх сахьате Ахьмада керттера декхар — укх шера бIаьстан кхашкара балхаш дIадоладара эша кхоачам бизза вIаштIехьа баккхар. Дукха ха я шийй доалахьара техника ма хетта дика тоа а яь цо дIаоттаяь.

— Ахьмад, тха къаьнагIчарех хиларал совгIа, тха дикагIчарех механизатор ва, — аьлар сога совхоза кулгалхоша. — Шийна оаха тIадилла моллагIа декхар тешшаме чакхдоакх цо. Цудухьа оаха даим сий а деш, лархIа а лоархIаш хьа а воагIа из. Лоацца аьлча, тха боахаме толашагIа болча къахьегамхоех цаI ва Евлоев Ахьмад. Оаха цох дег тIара доккхал а ду.

ТIеххьара ала доагIа, дукхача шерашка Ахьмада хьийга хьаьнала къа боахама кулгалхоша моральни а метериальни а совгIаташца белгалдаьхад, аьнна. КIезига тиййнаяц цунна Сийлен грамоташ, кхыдола тайп-тайпара маьхера совгIаташ. «НГIАССР заслуженни механизатор» яха цIи цо лелаю а дукха ха я.

ДIахо а иштта хьинаре къахьега кхы а лакхагIа толамаш даха аьттув хилба хьа, Ахьмад!

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

Аренда юкъейоалаяьй

Толаме чакхдаьккхар дIадаха шу Грозненски района «60 лет Октября» совхоза лакхера зоотехнически образовани йолча къоначa специалиста Ацаев Бауде кулгалдеча шурий ферма къахьегамхоша. ТIеххкоачашйир хIара кхоабача Iаттагара шура яккхара планаш.

Цу хьокхамга кхача малагIча гIулакхаша вIаштIехьдалийтад а тIехьа тIайоагIача хана де лерхIаш долчох а ха безам болаш цу ферме даха хилар тхо укх денюшка.

...Бауди ферма ЦIеча уголоке коравир тхона, арендни подрядагIа леладе наха доахан дIадалара акташ яздеш вагIаш.

— Аз айса шин помещене латта доахан хьаэцаш да арендни подрядагIа леладара, — аьлар цо. — Со воацаш цу хьисапе доал де доахан дIаэцаш ва са гIонча хинна И. Дакаев, учетчица М. Мужаева, кхыбараш. ТIахьожам боацаш цхьа етт бусаргбац ферме. Айса хьайцача хьайбашка хIанзалца хьожаш хиннчарех цхьа сага балхара дIаваккха лаьрхIа вац со. ХIаьта а дукхагIа опыт йолча тха хьайбаш леладераша дувцачох, тха хIанз долча доаханна Iунал дераш эшачул дукхагIа ба. Цудухьа, тIехьа тIайоагIача хана хьожаргда-кх, наха доагIар алсамдаккхара цхьабараш балхара мукъабалийта безаш моттиг нийсъяла а мег. Тхоайла дувцаргда-кх из дош а.

ЦIеча уголокера хьайбашка хьажа долх тхо. ЦIена, йIайха, лостам болаш дар уж латтача хьалхарча помещене. Дика тоаденна дар доахан.

Царга хьежараш керттерча даькъе мехкарий ба. ХIаьта масала Р. Хадижева, М. Абдулаева, Н. Сайдхасанова ноаноша хьайбашта доал де Iома а баь, пенсе бахачул тIехьагIа шоашта меттел бита ба.

Иштта цIена а йIайха а яр, Ацаева арендни подрядагIа леладе хьайца хьайбаш латтача шоллагIча помещене а. Укхаза доахан детташ шин доярка йоаллар — Хунарикова Карибати Тисуханова Сурти. ЦхьоалагIча корпусе болх беш боахкачарел, дукххача хана денз къахьегаш Iоаяь йIаьхегIа опыт йолаш ба уж. ХIаьта шоайла къаста безам болаш а бац. Къамаьл а ца деш цаI шоллагIчунна бIарахьежача кхетаду цар, цхьанне е шоллагIчо ала гIертар. Лоацца аьлча, шин йиша санна я. Хьа-са доацаш хадданза новкъостал ду шоайла. Цудухьа толамаш а доах.

— Къонабарий хьехамчаш а ба, эггара тешаметIа са новкъостий а ба уж, — йоах Ацаева. — Царца дага ца воалаш балха хьакъехьа хIама дац аз. Арендни подрядагIа леладара доахан а царца дийцачул тIехьагIа мара хьайийцанзар.

Укх шера хьайбай продукци яккхарга дIадодар дикка лох а деш, хIара кхоабача Iаттагара шура яккхара цаIах план е декхар оттадаьд шийна хьалхашка цу йоккха йоацача коллективо. Цу дояркай хьехамеи къона барий хьинареи новкъосталца лаьрхIар чакхдаккха низ дIакхоачаргхиларах теш Б. Ацаев.

И. ЗАЛИВАДНЫЙ.

Ветерана гIулакхаш

«Агропромтранса» чуйоагIача «Грозненски-1» йолча автотранспортни предприяте мастерске цехашка начальник волаш къахьегаш ва коммунист Широков Евгений Павлович. Предприяте коа из хьалаха атта хиланзар. Евгений Павлович хетташ дукха лийлар со. ДIа мел хьаттачо оалар, — «хIанз укхаза лелаш-м вар», — аьле. Бакъда, кхы цох тахан кхетача вац со, аьнна, дог дилла цIаваха дагахьа коара со аравоалаш, цIаьхха бIарг тIаэттар са, лохарча дегIахьара волаш ханна воаккхача сага. «Вале а веце а Евгений Павлович ва-кх ер, аьнна хийтар сона. Из иштта да а дар.

— Евгений Павлович-м вац хьо? — аьнна, со шийга йистхилча, юхьа тIара вела а венна, аьлар цо:

— Со ва.

Республикерча автотранспортникашта юкъе дика вовзаш ва Евгений Павлович. МоллагIа дале а шийна тIаийца гIулакх дукха дезаш, цунца хул цун ерргга доггуйла, нигат.

«Агропромтранс» «Грозненский-1» йолча АТП Широков нийсвелар 1977 шера. Цу хана къахьега а, вахара а

— Укх предприяте со балха отта вена ха яр из,— яхаш дувц Евгений Павловича. — Директора кабинете со чуваьлча, директори кхы а цхьа зIамига саги вагIар цу чу. Балха отта венавар со, аьнна, айса дена гIулакх аз дIадийщача, са документашка а хьежа аьлар цо:

— Гаража заведующи вац тха. Ер зIамига саг а ва, хьо мо болх безаш. Оаша шинне а хьабе болх, бутт баьнначул тIехьагIа конкурсе чакхваьнначо заявлени язъергья. Нагахьа аз яхачоа шю раьза дале, болх дIаболабе. Иштта конкурса котваьнна, бутт чакхбаьлча заявлени а язъяь дIадоладир аз укх предприятера сай къахьегама вахар а.

Дукххача шерашка са ца кходеш ветерана баь болх Даьхено белгалбаьккхаб дезача совгIаташца. Цунна еннай «Знак Почета» яха орден, «За трудовое отличие» яха медаль, дукха Сийлен грамоташи ахчан премеши. Январь бетта хьалхарча деношка 60 шу дизар Евгений Павловича. Цу деношка торжественни собрани а яь, пенсе вахийтар юбиляр. Цхьабакъда, укх хьалхарча перестройкана шерашка кхы чIоагIагIа къахьега безам хилар ветерана.

М. ЧАХКИЕВ.

ФУ ДЕШ БАЬГIАБ?

Малгобекски района тикашка дукха нах хул укх тIеххьарча хана. Эцаш хIама а доацаш, аргIа а оттайий латт уж. Массане сатувса товар — маькх.

— Эхь долаш хIама да ер, — йоахар Инаркъерча кхачан товараш дохкача тика чу гулбеннача эцархоша. — Шишша-кхоккха сахьат доаккх оаха маькх ярга хьежаш.

ДIаьха дац Iан ди. Цудухьа делкъал тIехьагIа пхи сахьат даьнна ха мара еце а, ара баьдийирзай. Цхьабакъда, гучайоалаш яц будка тIаягIа машина. ХIаьта а дIаболхац нах, тика чу шийла хиларах гергбенна латт уж.

Цу тайпара хьал да района кхыча юрташка, городе. Чот йоацаш дукха ха йоаю наха маькх эца гIерташ. ХIана нийсденнад цу тайпара нийрча хIама? Цу хаттара жоп лаха хала дац: кхо бутт хьалха дIакъайлай Малгобекера маькх ю завод. Бахьан — 1972 шера мара хьал ца яь цун корпусаш нах чуIе кхераме йолча яьнна́й. Цхьан оагIорахьа чутеIача лаьтто леллхийтад цар пенаш.

Из хьал дола массехк шу да. Массехк шу да из завод кхы даха дог доацаш йолга специалисташа кхетадаь а хьакхайкадаь а. Иштта ховш дар, кердаяр хьалъе езалга а. Цхьабакъда, йохаш латтар дIакъовлале, кердаяр урагIъяхийта езалгах «бицбелар» укхаза. ТIехьатеттар гIулакх. Юххера а хиланза даргдоацар хилар — аварийни завода наIарах чIега тоха безаш хилар. Де хIама доацаш бисар дукхача шерашка цу предприяте хьаьнала болх беш хьабаьхка нах. ХIаьта, иштта а эшачул совгIа къахьегама ресурсаш йолча района из мел доккха «совгIат» да кхетаду хургда-кх оаш...

Кхо бутт совгIа ха я горисполкома здaнена гаьна йоацаш керда завод дIайолаяь. Цу юкъа 100 эзар сома балхаш де дезаш яр подрядчик — № 105 йолча дIа-хьа лелача механизировани колонна коллектив. Ала йиш яц, гIишлонхой эсала ба, аьнна. Шоашта хьалхашка латта декхар тIеххоачашдир цар.

Бакъда, хьан дог деладеш да цар даь 105 эзар сома маьха балхаш, нагахьа санна ерригa объект диъ миллион сом сметни мах болаш яле. Ма дарра аьлча, хIанз а хьалхара гIа боаккхаш мара бац гIишлонхой.

Шурий завода коа маькх йотта шин пийшк йоллаш боахк хIанз гIишлонхой. ЦIи яьлча санна сихбенна, хьацара кIура беш боахк. Юха а хаттар отт: завод дIакъовлале хьалха из даь даларе бакъахьа децарий? Цхьа пийшк 6 тонн маькхабулочни изделеш хьаеш хургъя, вож — лавашни цех. Цо арахецаргйолча продукце дозал — 1,5 тонн. Нийсса аьлча, районе бахача дукххача наха цкъа кхаллал.

ТIаккха, фу ду хIанз районе маькх Iалашъяра? Укхазара маькх кхухьа машинаш го йиш я Орджоникидзе, Моздоке, Тереке, Назране. Дика болх ба шоана лоалахой цIаьрмата боацаш а магIалбикхой моцала сатоха Iема болаш а.

Балхаш совцац кердача объекте. Уж хIара дийнахьа тIакхеташ доагIа. ХIаьта а хатта безам ба района кулгалхошка: фу деш даьгIад шо ворда харцарга хьежаш?

М. КАРТОЕВ.

Доазол дехьара

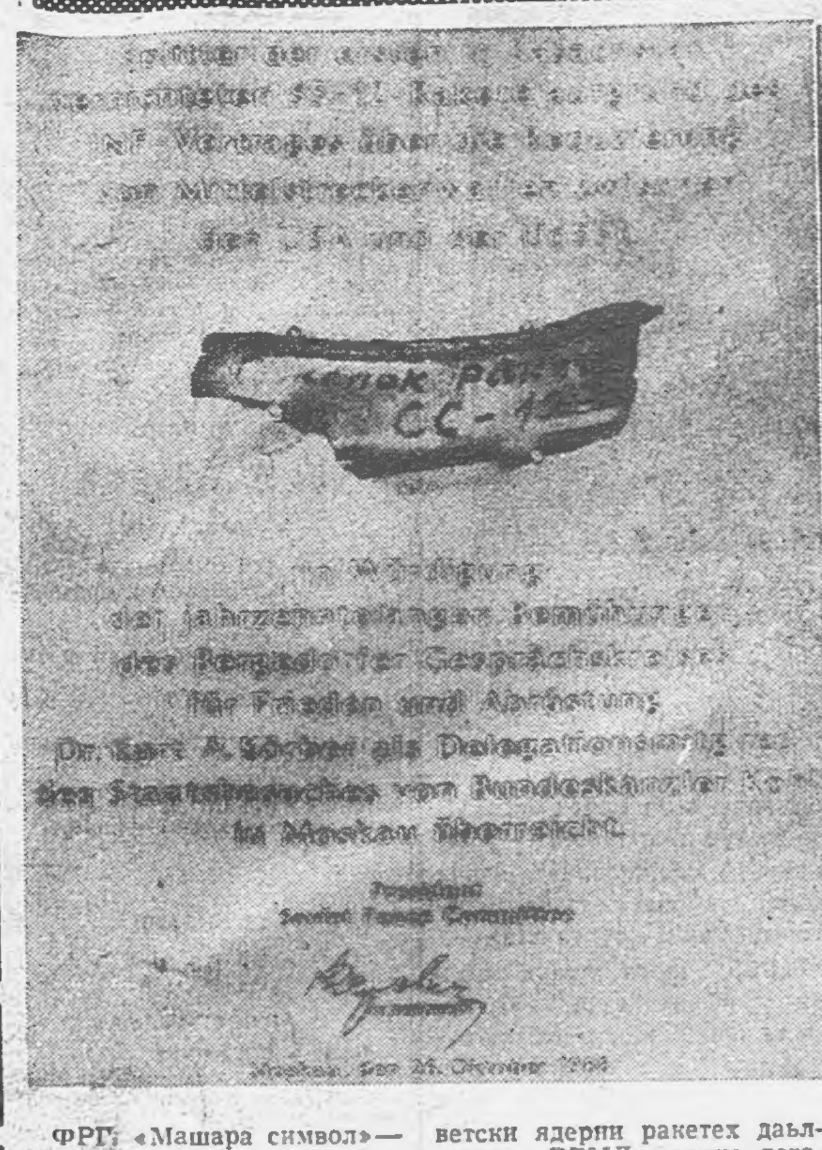

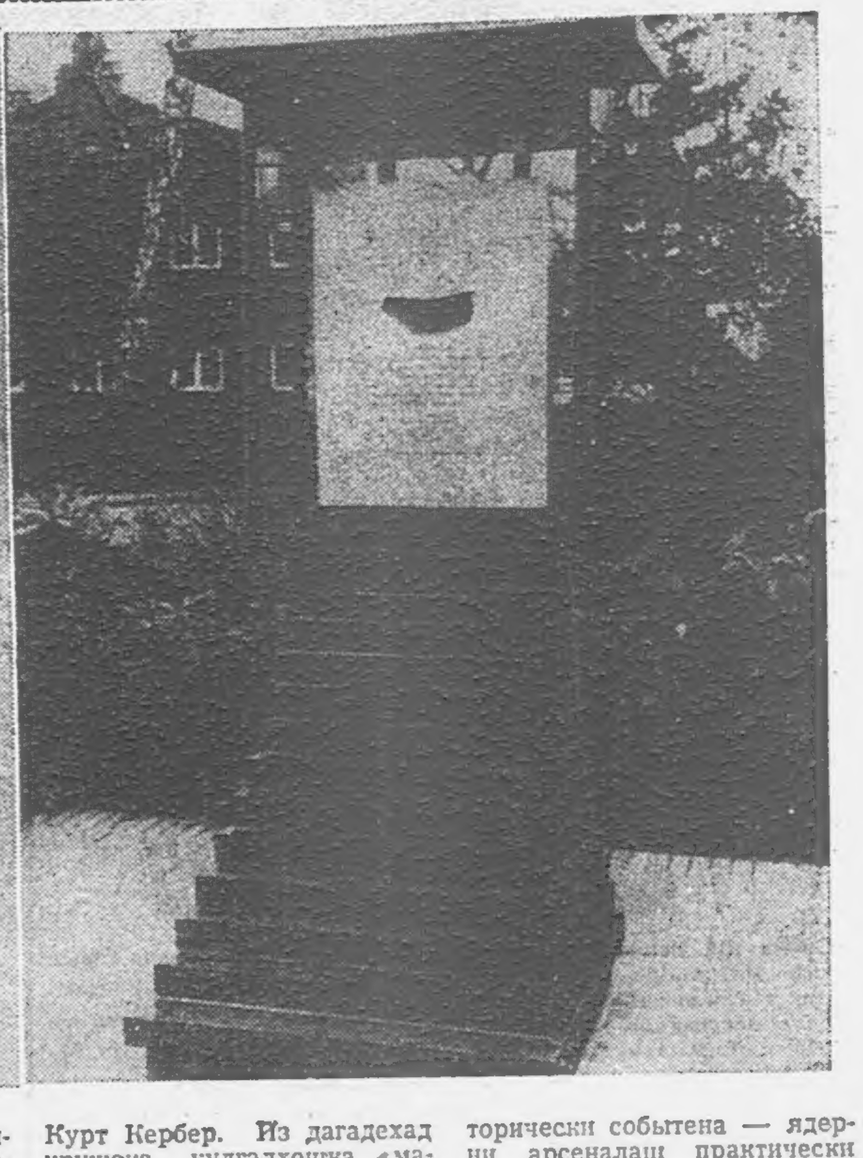

ФРГ: «Машара символ» — иштта цIи йола знак Гамбурге торжественни хьале хьайийллар ФРГ хьалха хиннача федеральни канцлера Г. Шмидта. Цхьа моллагIча тайпара доацаш да памятник художественни хьадар. Из цхьан кIийлен тIа оттадаь доходаь металл да. Дукха ха йоацаш тIехьа СС-12 яхача юккъера гаьна йолхача советски ядерни ракетех даьлад из. РСМД-х долча договорагIа йохаяь Казахстана цхьан полигоне массехк бутт хьалха цар хьалхара парти. Уйла яйташ да из хьадара истори а. Из дагадехар ва Бергедорфски дискуссионни клуб яха тIема духьаларча организацена керте латта вовзаш вола гамбургски промышленники меценати вола Курт Кербер. Из дагадехад кружока кулгалхошка «машараи герз дIадаккхараи дукхача шерашка цар лоаттабеча къовсама символически знак» хиларах тарра машар лорабара Советски комитетагара металла из чIегилг кхаьчача хана.

Памятник хьаделлаш хиннача церемоне къамаьлаш даьраша белгалдаьккхар исторически событена — ядерни арсеналаш практически кIезигъяра хетаьча дунен тIарча скульптурни памятникашта юкъе эггара хьалхарчарех цаI из хилар. Хоам бир иштта йола памятни знакаш Москвеи Вашингтонеи оттас лаьрхIа хиларах.

ТАСС фотохроника.

Бераш лорадара конвенци эш

Коммунистий группа предложенегIа Страсбурге хиннача Европейски парламента сессе дукхагIчар тIанйцар цхьадолча мехкашка, дегIа чура органаш хьа а йоахаш, уж бIаьхийча клиенташта увттаяр духьа, бераш дохкашэцаш йола практика харцахьа лоархIа резолюци. Масала, къаьстта аьлча, документа тIа бакъду «Бера цIеной» оалараш Гватемален Гондурасеи долаш хилар. Цига къеча наьха хIаьтта Iодаь бераш нийдаьд «трансплантаци яра сага органий банк» хьалйиза США дIадахьийтар духьа.

Резолюце тIа цу пачхахьалкхений правительствашкара дIадех, уж тамаш ялла къиза хIамаш тIехьа ца теттaш тохкалга а бехке барашта таIазар делга а. Европарламенто Европейски экономически сообщества мехкий правительствашкара дIадийхар, иштта «Юкъарча рынке» а бераш дохкар-эцар хила тарлу моттигаш йий хьожаш тохкамаш делга.

ТIанйца резолюци — из сообществас бераш дохкарэцар зуламе гIулакх официально харцахьа лоархIилга да, яхаш белгалдоах французски коммунистий «Юманите» яхача газето. Европарламента депутата, ФКП члена Даниэль де Марша аьлар, бераш дохкар-эцар адамий эггара доккхагIдарех дола зулами адамий мораль а гуманизм а толхаеш дола гIулакхи да, аьнна. Цо белгалдаьккхар, бераш дохкилга-эцилга гучадаккхара США массе а тайпара духьале еш хилар, цу гIулакха кIала ца сацар духьа.

Штаб-квартира Бангкоке йола «Азе къахьега бераш» яха общественни организаци хьаьлча Мишель Бонннецара интервью араьккхар цу газето. 1987 шера Мишель Бонне балха вахар 1989 шера оттаяь хила еза бера бокъонех йола конвенци хIанз кийчъеча ООН «Бераш лорадар» яхача правительственни йоацача организаце дунен халкъашта юкъерча секретариате. ХIанз Мишель Бонне Европе берашта эксплуатаци ярах дола дош тохкаш ва, 1992 шера цаI йола европейски акт чIоагIлургхилар теркал а деш.

— Лаьш бохкар плантаторашта къахьегама низ хилийтар духьа да. ХIаьта, хIанз дувцар-м 15 шу даланза а кхыметтел наькхах доахкача а берех ма дий.

Бераш дохк, уж наьна керча доахкаше а. Из цхьадолча мехкий къаман доазонашка вIаштIехьдаьккха хIама хинна ца Iеш, укх тIеххьарча 15 шера дунен халкъашта юкъерча боарамага кхаьчад. Из кердаьккха, хьаштдале, тIера хийца хьалха хинна лаьш бохкар.

ДукхагIдола бераш дохка а доха, эца а, цу царна болх байтар духьа. Ботсванерен Мозамбикерен Къилбабехьен Африке доаладаьна бераш болх бу фермашка. Бенинера Нигере доаладаь бераш чулатташ да, хIаьта филиппински бераш аш, цар йоала Гонга оттаяй, Японе дIайоьхийт, Пакистанерен шерен ВIашагIхийттача Iарбийн Эмираташка доаладаь бераш чулоаттадеш е никалаш къахьега ладеш, кхыдар дайташ да. Дагадохаргда вай, иштта моттигера тIемаш долча хана, къаьстта Африке, салташа «моастагIчун» бераш дIадугилга а шоашта гIулакх дайташ, чу лоатта делга а. Аз-м дувцац байдарий лагерашка дола дукха бераш, цигара-м къувса а къувсаш кхухь контрабандисташа шоай товар. Аз йувцараш-м дунен халкъашта юкъерча торговле экономически пайдабаккхара предмет а хинна бераш дIаотташ а шерра йовзаш а йола ситуацеш мара яц.

Статистически даннеш гулье геттара хала да, бакъда из цхьаъ-м аргда: хьалда дIаяхача хана Iаьржа цIовъа доалаш бераш хиннабаьбу хIанз бераш дохкаро.

— Дунен халкъашта юкъе бераш лорадаран конвенци еш хIанз бер шийна воI е йоI я дIацаш доагIийт цу юкъе?

— Бер воI е йоI я баийдар бераш лорадарна головоломка а хинна дIаэттад хIанз. ХIанз цу деша хьакъехьара законодательство тоаде гIерт, бакъда, из хала гIулакх да. Информаце средствашa чIоагIгIа дувц, моцал тIаэтта е дита дIакхайса бераш довчара дахара дикагIйола способ царех воI е йоI хургйолаш уж хьаэцар да, яхаш. Локальни тIемаш хиларах дукха нах бовдаш, моцал отташ, Iалама хатар эккхаш моттигаш хилар бахьан долаш хьажа а лораде а саг воацаш цхьаь дус бераш — цар общественность тохайолийт. Укхаза из гIулакх бе долл контрабандисташа.

Бераш воI е йоI еш дIаэцаш дезалаш-м ба, цига иштта дIайца бераш иразд долаш а хургда. Бакъда, иштта дола бераш массехк эзар мара дац, дукха дараш тIехьагIа юхадохкар духьа дIанйдеш да.

Укх тIеххьарча итташ шерашка буржуазни классай вахара боарам къаьстта лакхбеннаб. Шоай рузкъах чамбакха а из гонахьарча нахага гойта а цу наха, къаьстта «кхоалагIча дунен» тIарчарна дукха чулатта нах эш. Лакхехьарча знатага санна шоашка средстваш ца хилар бахьан долаш, дарегIарча персоналах, вешта аьлча берех, пайда эца безаш хул уж. Эггара аттагIбола никъ ба бер воI е йоI хургйолаш хьаэцар. Цкъа-дале, шийга дIадахар 5—6 шу даьнначул тIехьагIа беро меттаоттаду, шозлагIа-дале, берага долча хьалага хьожаш цIаккха тIахьожам хила йиш а яц, хIана аьлча, из шийй цIагIа да.

Иштта долча чуоттадаьча берага къахьегнйташ, цох пайда эцарал совгIа, дезалерча маIача наха кхалсагацарча сакъердама а леладу. ХIаьта цига гаьна дац цох заза гангстеризмах хина Iац: бераш дохкар-эцар хьал дIа ... а моттигерча обществе вахар обычайша а...

— Из белгалдаккхар Iаьна Iа: бер воI е йоI даь долаш а е дац доацаш, дунен халкъашта юкъера торговли йолаш и, хIана аьлча, къаман боарамашка из йоландаь. Хало а йоацаш, Пакистанера бераш Залива мехкашка дIадахнйта йиш хул, Пакистане бераш лечкъаделга моллагIа кхыдола гIулакх санна а хинна дIаэттандаь. Цига хIара дийнахьа, цIаьккхаза а ях аз, хIара дийнахьа, мича дахад на ховш дов 4—5 бер. Уж лечкъаду дохка-эцар духьа а доацаш, чуоттадар духьа. Цига лай болчар бIарчча лагераш я, царех «кхархар» оал.

Цу е вокх бахьанагIа хало эттача, сиха моттиг хувц контрабандисташа. Укх тIеххьарча бетташка пакистански правительство полицета кхайкай, Iарбий Эмираташка бераш дIаухийташ хиларга хьажар дехаш. Фу хилар цох? Геттара сиха дукхагIа хилар Бангладешера дIаухийта бераш. Иштта дола масалаш долаш да массе а континенташ тIа.

— Iа вайна эггара унзара дола сурт увттаду. Дикага дог даха цхьаккха хIама дац-теш?

— Сурт, бакъдар, аьлча, унзара-м да, цхьабакъда, пессимистически-м дац. Дерригача мехкий а информаце средствашa кIезига язду цох, хIана аьлча дукхагIча даькъе моттигерча рынкашка из хуландаь а, дунен боарамашка дилача лоадаме хIама из доацандаь а. Бакъда, бераш чулоатталелга лакхлуш да, из массанена а хозаш дувца а деза. Цхьабакъда, укх тIеххьарча шерашка берий къахьегама дола дош тохкаш, дунен тайп-тайпарча мехкашка го боахаш, сона хийтар бераша шоаш къовсаман демонстрацешта юкъе тIехь-тIехьа дукхагIа дакъа лоацаш санна. Со цецваьлар къахьегача бераша ЦхьоалагIча майна хетаьча демонстрацешта юкъе дакъа лоацаш бераш бIаргадайча.

Бераша тIехь-тIехьа дукхагIа теркалду шоашта тIалаттар, дош оал, вIашагIкхет, уйла ю кхыдола вахар хьадара. Шийй бахьан доацаш дац хIанз дукхнахьа нах бера бокъонех йолча а хетаргахьа, хьатIадоагIача шера ООН-о чIоагIъергйолча а конвенцела тIехьа хилар а.

(АПН).

КИТАИ. Пекине болх бе йолаялийтай лакхача энергена йола мехка эггара хьалхара электронно-позитивни ускоритель. Китайски физически Iилмана карагIдаьнна из хIама атомнии водородни бомба тахкара, космически спутникаш урагIъяхийтара нийса лархIа доагIа, яхаш хоам бу Синьхуа агентствас.

Из йоккха инженерни сооружени я, электроникана эггара тIехьагIа карагIдаьннарех пайда а эцаш яь. Цо йиш хулийтаргья хIанзара ядерни физика шерде.

СУРТА ТIА: кердача ускоритела линеех цаI.

Синьхуа—ТАСС сурт.